

Gazowe „partnerstwo” wschodnie: kontrakt Gazpromu i CNPC na dostawy gazu do Chin

Szymon Kardaś

21 maja szefowie Gazpromu i chińskiego koncernu energetycznego CNPC podpisali w Szanghaju (w obecności prezydentów Rosji i Chin) negocjowany wiele lat kontrakt na dostawy rosyjskiego gazu do Chin. 30-letnia umowa zakłada docelowo eksport 38 mld m³ gazu rocznie z rosyjskich złóż wschodniosyberyjskich (Czajanda i Kowykta), rurociągiem Siła Syberii, który ma zostać wybudowany w latach 2015–2019. Długotrwałość procesu negocjacyjnego (pierwsze rozmowy w tej sprawie podjęto jeszcze w latach 90.), okoliczności zawarcia kontraktu (podpisy złożono dopiero drugiego dnia wizyty Władimira Putina w Szanghaju, a kluczowym elementem okazało się osobiste zaangażowanie prezydenta Rosji w ostatniej fazie rozmów) oraz informacje dotyczące samych postanowień umowy (nieujawnienie klauzuli cenowej ustalonej w kontrakcie) wskazują na to, że kompromis został zawarty na warunkach korzystniejszych dla Chin. Dla Rosji kontrakt jest obecnie ważny głównie ze względów politycznych (przyszła dywersyfikacja szlaków eksportu gazu będzie wykorzystywana przez Rosję jako instrument w negocjacjach z UE), choć jego skuteczność – ze względu na niemożność przekierowywania dostaw z Europy do Azji – wydaje się ograniczona. Nie jest natomiast jasne, czy kontrakt przyniesie Gazpromowi spodziewane, długoterminowe korzyści ekonomiczne. Cena gazu utrzymująca się najprawdopodobniej w przedziale 350–390 USD za 1000 m³ – przy uwzględnieniu wysokich kosztów związanych z eksploatacją złóż i rozbudową infrastruktury wydobywczej i przesyłowej – może oznaczać, iż dostawy realizowane będą na granicy opłacalności. Kontrakt szanghajski nie zamyka definitywnie procesu negocjacyjnego; nie podpisano bowiem dotąd prawnie wiążącego porozumienia o budowie gazociągu oraz nie uzgodniono jeszcze wszystkich aspektów finansowych projektu (m. in. kwestia ewentualnych chińskich przedpłat za dostawy gazu).

Historia rozmów i przyczyny długotrwałości procesu negocjacyjnego

Podpisanie 30-letniego kontraktu kończy długi proces negocjacyjny zapoczątkowany jeszcze w latach 90. ubiegłego stulecia. Intensyfikacja negocjacji nastąpiła w połowie pierwszej dekady XXI wieku. W październiku 2004 roku Gazprom podpisał z CNPC porozumienie o współpracy strategicznej, a w marcu 2006 podczas wizyty prezydenta Putina w Pekinie

podpisano protokół o eksporcie, zakładający dostawy 68 mld m³ gazu rocznie – zarówno trasą wschodnią (38 mld m³), jak i zachodnią (30 mld m³), począwszy od 2011 roku. W październiku 2009 roku Gazprom i CNPC podpisały ramowe porozumienie o podstawowych warunkach dostaw gazu, precyzujące m.in. wielkość i termin rozpoczęcia dostaw, ilość gazu objętą klauzulą *take or pay*, harmonogram wzrostu dostaw, wysokość płatności gwarantowanych, punkt odbioru gazu na granicy. Kolejne podpi-

sywane dokumenty często powtarzały postanowienia już wcześniej przyjęte, markując jedynie postęp w negocjacjach konieczny dla celów wizerunkowych¹.

Długotrwałość procesu rozmów wynikała przede wszystkim z rosnącej systematycznie pozycji negocjacyjnej Chin. Z jednej strony prognozy wysokiego wzrostu zapotrzebowania na gaz w Chinach, przy dużej, ale nieodpowiadającej w pełni potrzebom konsumpcyjnym produkcji własnej, sprawiają, że Chińczycy są zainteresowani importem gazu z Rosji. Z drugiej jednak strony dynamiczne zmiany zachodzące na regionalnych rynkach gazowych (m.in. rewolucja łupkowa w USA i jej znaczenie dla prognoz podaży i cen) wzmacniały asertywność strony chińskiej. Ponadto na silniejszą pozycję Pekinu w negocjacjach z Moskwą miała wpływ

Długotrwałość rozmów wynikała głównie z rosnącej pozycji negocjacyjnej Chin.

chińska strategia gazowa, której kluczowym elementem jest sukcesywny wzrost importu oparty na dywersyfikacji źródeł dostaw (dostawy gazu z Azji Centralnej zakontraktowane na poziomie 85 mld m³; rozbudowa terminali LNG). Dodatkowym czynnikiem działającym na korzyść CNPC była rosnąca (szczególnie po doj-

¹ Już w 1994 roku CNPC oraz rosyjskie Ministerstwo Energetyki podpisały memorandum przewidujące budowę rosyjskiego gazociągu do Chin; zapleczem surowcowym dostaw miało być wschodniosyberyjskie złożo kowyktyńskie. W czerwcu 1997 roku podczas wizyty premiera Czernomyrdina w Pekinie podpisano porozumienie, zgodnie z którym planowano podpisanie 30-letniego kontraktu na dostawy 25 mld m³ gazu. Ze względu na to, że Gazprom nie dysponował wówczas własnością złóż w Syberii Wschodniej (złożo kowyktyńskie, należące do koncernu TNK-BP, stało się własnością Gazpromu dopiero w 2011), w 1998 roku postanowiono włączyć do negocjacji gazowych wariant dostaw planowanym tzw. gazociągiem altajskim, który miałby prowadzić od rosyjskich złóż w Syberii Zachodniej do Sinciangu (północno-zachodnia prowincja Chin). J. Henderson, S. Pirani (red.), *The Russian Gas Matrix: How Markets are Driving Change*, Oxford University Press 2014, s. 217-220. Газовое пиар-мероприятие, http://www.ng.ru/economics/2013-09-06/4_gazprom.html (dostęp: 16.05.2014).

ściu do władzy Władimira Putina) determinacja strony rosyjskiej do zawarcia zapowiadanego publicznie kontraktu. Umożliwiło to ogłoszenie sukcesu w realizacji jednego z kluczowych postulatów rosyjskiej strategii energetycznej w sektorze gazowym, jakim jest dywersyfikacja kierunków eksportu.

Wielkość dostaw i baza surowcowa

W marcu 2013 roku poinformowano², że Gazprom i CNPC uzgodniły wstępnie wielkość dostaw ze złóż wschodniosyberyjskich docelowo na poziomie 38 mld m³ rocznie. Według źródeł zbliżonych do negocjatorów w ciągu pierwszych pięciu lat Gazprom będzie zobowiązany dostarczyć łącznie ok. 82 mld m³ gazu, co daje ok. 16,4 mld m³ gazu rocznie (w świetle szacunków Wniesztorgbanku³ maksymalny poziom dostaw ma zostać osiągnięty w 2024 roku); przedstawiciele Gazpromu i CNPC nie potwierdzili jednak oficjalnie tej informacji. Po podpisaniu kontraktu prezes Gazpromu oświadczył z kolei, że łączna zakontraktowana wielkość dostaw wynosi 1,032 bln m³, a ich początek planowany jest na rok 2018 (strony zastrzegły sobie prawo do jednostronnego opóźnienia realizacji o dwa lata⁴). **Bazę surowcową** rosyjskich dostaw do Chin mają stanowić dwa ośrodki wydobywcze: irkucki (złożo kowyktyńskie zawierające 1,5 bln m³ gazu, docelowo roczne wydobycie na poziomie 35 mld m³) i jakucki (złożo czajandińskie zawierające 1,2 bln m³ gazu, docelowo roczne wydobycie na poziomie 25 mld m³). Według oświad-

² Na wcześniejszym etapie negocjacji rozważano większe dostawy. We wrześniu 2009 strony zawarły ramowe porozumienie o podstawowych warunkach dostaw gazu (68 mld m³ rocznie), uzupełnione rok później przy okazji podpisania rozszerzonej wersji podstawowych warunków dostaw (dokument prawnie wiążący). Taka wielkość dostaw byłaby możliwa przy uwzględnieniu dwóch tras eksportu gazu: wschodniej (38 mld m³) oraz zachodniej (30 mld m³ eksportowanych do Chin z rosyjskich złóż gazowych znajdujących się w Syberii Zachodniej).

³ *China gas breakthrough*, FSU Energy, vol. XIX, 20, 22 May 2014, s. 1.

⁴ В контракте Газпрома с Китаем предусмотрено смещение начала поставок, <http://www.vedomosti.ru/companies/news/26938871/kontrakt> (dostęp: 30.05.2014).

czenia Federalnej Agencji ds. Wykorzystania Surowców Naturalnych z 2010 roku, początek eksploatacji złoża czajandińskiego planowano na rok 2016. W marcu 2014 roku ogłoszono przesunięcie początku wydobycia gazu: ze złoża czajandińskiego – nie wcześniej niż w 2019 roku, a z kowyktyńskiego – nie wcześniej niż w roku 2024⁵. Dzień po podpisaniu kontraktu prezes Gazpromu zarządził przeprowadzenie prac umożliwiających początek eksploatacji złoża czajandińskiego pod koniec 2018 roku.

Zapowiedziane przyspieszenie prac przygotowawczych nie gwarantuje realizacji przez Gazprom całkowitych zobowiązań kontraktowych w pierwszych latach obowiązywania umowy. Zakładając przesunięcie pierwotnie wyznaczonej daty wydobycia gazu ze złoża czajandińskiego z roku 2017 na 2019, planowany na 2018 roku poziom produkcji 16,1 mld m³ zostanie osiągnięty najprawdopodobniej nie wcześniej niż w 2020 roku z opcją osiągnięcia poziomu 25 mld m³ dopiero w 2024 lub 2025 roku. W przypadku Kowykty wydobycie w początkowym okresie (2024 rok) wyniesie ok. 3,4 mld m³ z opcją 30 mld m³ w wariantcie optymistycznym dopiero po 15 latach eksploatacji. Ponadto zagospodarowanie nowych złóż wymagać będzie dużych nakładów: Czajandy ok. 13,5 mld USD, a Kowykty ok. 11–15 mld USD⁶.

Niewykluczone, że w celu wywiązania się z zobowiązań kontraktowych Gazprom będzie zmuszony wykorzystać również inne złoża wschodniosyberyjskie (m.in. złożo czikańskie położone niedaleko Kowykty czy złoża w Kraju Krasnojarskim – wymagałoby to jednak wybu-

dowania dodatkowej infrastruktury przesyłowej łączącej je ze złożem kowyktyńskim) lub też złoża znajdujące się na Sachalinie (możliwość dostaw do 30 mld m³ gazociągami Sachalin – Chabarowsk – Władywostok).

Cena dostaw

Jednym z głównych problemów wieloletnich negocjacji była **cena dostaw** rosyjskiego gazu do Chin. Strona chińska postulowała oparcie ceny kontraktu na cenie, jaka obowiązuje w amerykańskim Henry Hub (tradycyjnie ceny występujące w tym hubie gazowym należą do najniższych na świecie – średnia roczna cena gazu w 2013 roku wynosiła 135 USD za 1000 m³ – w porównaniu z 390 USD za 1000 m³ na rynkach spotowych w Europie). Gazprom z kolei forsował przyjęcie formuły opartej na indeksie JCC (Japanese Crude Cocktail), w której średnia cena

Zagospodarowanie nowych złóż wymagać będzie dużych nakładów.

gazu w 2013 roku wahała się między 524 a 582 USD za 1000 m³. Podczas rundy negocjacyjnej przeprowadzonej w czerwcu 2013 roku ogłoszono, że formuła ceny nie będzie powiązana z Henry Hub. Z oświadczeń rzecznika prasowego Gazpromu Siergieja Kuprijanowa z września 2013 roku wynikało z kolei, że strony przyjmą formułę „innovacyjną”⁷ opartą na cenach LNG, przywiązanych do cen ropy, dając ostatecznie cenę gazu na poziomie ok. 346 USD za 1000 m³. Już po podpisaniu kontraktu prezes Gazpromu oświadczył, że formuła cenowa jest objęta tajemnicą handlową, dodając jednocześnie, że ogólna wartość 30-letniego kontraktu wy-

⁵ Газпром планирует ввести в эксплуатацию Чаядинское месторождение не ранее 2019 года, <http://itar-tass.com/ekonomika/1017851>, (dostęp: 15.05.2014); Газпром планирует ввести в эксплуатацию Чаянду в 2017 г., Ковыкту – в 2024 г., <http://www.oilcapital.ru/upstream/219764.html> (dostęp: 30.05.2014).

⁶ Незапрограммированное развитие, <http://gasweek.ru/index.php/sobytiya/rossiya/522-nezaprogrammirovannoe-razvitie> (dostęp: 30.05.2014); <http://kommersant-irk.com/uchenyje-predlozili-strategiyu/> (dostęp: 30.05.2014). Газпром объявил конкурс на название газопровода Якутия–Хабаровск–Владивосток, 30.10.2012, <http://www.oilcapital.ru/transport/183493.html> (dostęp: 10.05.2014).

⁷ Газпром начнет строительство „Силы Сибири” только после подписания контракта с Китаем, <http://www.oilcapital.ru/transport/214303.html> (dostęp: 15.05.2014); Газпром давит на Европу Китаем, <http://www.gazeta.ru/business/2013/09/05/5639305.shtml> (dostęp: 17.05.2014).

nosi 400 mld USD. Inne osoby z kierownictwa koncernu w uzupełnieniu oświadczyły, że formuła ceny oparta jest na przywiązaniu do cen LPG oraz oleju napędowego. Prezydent Putin stwierdził z kolei, że formuła cenowa skonstruowana jest analogicznie do tych przyjętych w kontraktach Gazpromu z większością odbiorców europejskich (przywiązanie do cen ropy

Ujawnione informacje i kontekst negocjacji wskazują, że większe korzyści z przyjętej formuły cenowej odniosą Chiny.

i koszyka produktów ropopochodnych)⁸. W doniesieniach medialnych⁹ podawano natomiast, że wysokość ceny bazowej oscyluje między 350–390 USD za 1000 m³.

Chociaż nie pojawił się precyzyjny komunikat o formule cenowej przyjętej w kontrakcie, to jednak zarówno ujawnione informacje, jak i kontekst procesu negocjacyjnego (długotrwałość; rosyjska determinacja do zawarcia porozumienia, o czym świadczy osobiste zaangażowanie prezydenta Putina w ostatnią fazę rozmów prowadzonych w trakcie oficjalnej wizyty w Szanghaju), wskazują na to, że **większe korzyści ekonomiczne z przyjętej formuły cenowej odniesie strona chińska**. Cena oscylująca w przedziale 350–390 USD za 1000 m³ (porównanie ogłoszonej wartości kontraktu – 400 mld dolarów i sumy zakontraktowanych dostaw – 1,032 bln m³, daje średnią cenę na po-

ziomie 387 USD za 1000 m³)¹⁰ byłyby bowiem, uwzględniając aktualną sytuację na azjatyckim rynku gazowym, o prawie połowę niższa od ceny gazu sprowadzanego przez Chiny z Kataru (w 2013 roku ok. 680 USD za 1000 m³). Byłaby natomiast zbliżona do tych, jakie obowiązują w kontraktach Gazpromu z odbiorcami europejskimi (średnia cena w 2013 roku wynosi 380 USD za 1000 m³) i w kontraktach CNPC z Turkmenistanem (ok. 360 USD za 1000 m³).

Dla Gazpromu taka cena dostarczanego gazu oznaczałaby konieczność realizacji dostaw do Chin poniżej granicy opłacalności. Przedstawiciele koncernu wskazywali bowiem, że opłacalność realizacji dostaw ze złoża czajandińskiego jest możliwa przy utrzymaniu ceny gazu na poziomie 400 USD za 1000 m³ na granicy rosyjsko-chińskiej. Uwzględniając spodziewane preferencje fiskalne zapowiedziane przez stronę rosyjską (pierwszego dnia wizyty w Szanghaju prezydent Putin oświadczył, że Rosja jest gotowa zmniejszyć do zera stawkę podatku od wydobycia (NDPI) dla złóż mających stanowić zaplecze dostaw do Chin, co obniżyłoby próg rentowności do 370–380 USD za 1000 m³)¹¹ realizacja projektu może z perspektywy Gazpromu oscylować wokół granicy opłacalności. Wątpliwości co do rentowności projektu wzmacnia też wypowiedź Władimira Putina z 4 czerwca z posiedzenia prezydenckiej komisji ds. sektora paliwowo-energetycznego: prezydent Rosji polecił rządowi rozważenie dokapitalizowania Gazpromu w związku z wydatkami, jakie będzie musiał ponieść przy realizacji kontraktu zawartego z CNPC¹².

⁸ Формула цены на газ для Китая сформирована по аналогии с формулой на газ для Европы – Путин, <http://www.oilcapital.ru/export/242788.html> (dostęp: 26.05.2014).

⁹ Giennadij Timczenko oświadczył, że cena w kontrakcie CNPC z Gazpromem jest niższa od cen w kontraktach Gazpromu z odbiorcami europejskimi, ale jednocześnie korzystna dla obu stron. Minister Aleksandr Nowak oświadczył z kolei podczas międzynarodowego forum energetycznego w Petersburgu, że cena jest bliska 350 USD za 1000 m³. Kontrakt с Китаем повлияет на цены на газ для Европы – Миллер, <http://www.oilcapital.ru/export/243153.html> (dostęp: 25.05.2014); Цена газового контракта между Газпромом и CNPC ниже европейской, но взаимовыгодна, считает Тимченко, <http://www.oilcapital.ru/export/242927.html> (dostęp: 24.05.2014).

¹⁰ Byłaby to jednak kalkulacja uproszczona, nieuwzględniająca ewentualnych zmian wartości innych parametrów będących częścią nieujawnionej formuły cenowej.

¹¹ Wstępną aprobatę rządu dla przyznania preferencji wyraził podczas rozmów kuluarowych w Szanghaju wicepremier Arkadij Dworkowicz. Роснефти тесно в России, *Ведомости*, 23.05.2014. Wypowiedź ministra rozwoju gospodarczego Aleksieja Ulukajewa wskazuje jednak na konieczność przeanalizowania tego od strony finansowej przez Ministerstwo Finansów; <http://www.oilcapital.ru/export/242885.html> (dostęp: 26.05.2014).

¹² Заседание комиссии по вопросам стратегии развития ТЭК и экологической безопасности, <http://kremlin.ru/news/45831> (dostęp: 5.06.2014).

Trasa dostaw, infrastruktura przesyłowa i koszty jej budowy

Na początku negocjacji strony rozważały dwa podstawowe warianty przesyłu rosyjskiego gazu: (1) szlakiem zachodnim – z Syberii Zachodniej do północno-zachodnich regionów Chin oraz (2) tzw. wariant wschodni – ze złóż Syberii Wschodniej do północno-wschodnich regionów Chin. O wyborze tego drugiego przesądzone ostatecznie w marcu 2013 roku w ramach memorandum podpisanego przez CNPC i Gazprom. W tym celu Gazprom planuje wybudowanie nowego rurociągu – Siła Syberii¹³. Gazociąg ma liczyć ok. 4000 km i składać się z dwóch odcinków: (1) Jakucja – Chabarowsk – Władywostok (ok. 3200 km) wraz z odnogą do Chin wychodzącą z Błagowieszczeńska, (2) obwód irkucki – Jakucja (ok. 800 km). Planowana przepustowość nowego rurociągu to 61 mld m³ rocznie¹⁴. Gazociąg zostanie częściowo wybudowany wzdłuż trasy, jaką biegnie ropociąg Syberia Wschodnia – Ocean Spokojny (WSTO), a początek jego eksploatacji planowany jest na przełom 2018/2019. Chociaż ostateczna decyzja inwestycyjna w sprawie budowy Siły Syberii została podjęta przez Gazprom w październiku 2012 roku, zawarcie kontraktu z CNPC było warunkiem koniecznym umożliwiającym realizację inwestycji. Koszt budowy rurociągu wyceniono wstępnie na ok. 25 mld USD, co stanowi blisko połowę wydatków planowanych w ramach realizacji Wschodniego Programu Gazowego¹⁵. Co prawda program inwestycyjny Gazpromu

na 2014 roku nie uwzględnia Siły Syberii¹⁶, a zaangażowanie w inne kosztowne projekty infrastrukturalne (South Stream, budowa terminalu LNG we Władywostoku, inwestycje w aktywa gazowe w Europie Zachodniej) może dodatkowo utrudniać generowanie środków na realizację Wschodniego Programu Gazowego, to jednak determinacja koncernu i poparcie polityczne samego Władimira Putina będą decydujące dla realizacji nowej, sztandarowej rosyjskiej inwestycji. Część tej kwoty (20–25 mld USD) ma zostać pokryta przez stronę chińską w ramach przedpłaty za dostawy gazu; jej dokładne warunki ani konkretne przeznaczenie nie zostały jeszcze ustalone, co potwierdził prezes Gazpromu¹⁷. Czynnikiem stymulującym jest także zainteresowanie wyrażane przez firmy produkujące rury. Potwierdzeniem tego jest fakt, iż rozstrzygnięto już przetarg

Determinacja Gazpromu i poparcie polityczne Władimira Putina będą decydujące dla budowy Siły Syberii.

ogłoszony przez Gazprom w czerwcu 2013 roku na dostawy rur dla nowego gazociągu, w którym zwyciężyły firmy OMK, CzTPZ oraz Severstal należące do Jurija Kowalczyka, wpływowego członka rosyjskiej elity biznesowej¹⁸.

Zawarcie kontraktu w cieniu rywalizacji w rosyjskim sektorze gazowym

Zawarcie kontraktu ma istotne konsekwencje dla wewnętrznej rywalizacji rosyjskich firm działających w sektorze gazowym. Na zorga-

¹³ Nazwa rurociągu została wyłoniona w grudniu 2012 roku w drodze otwartego konkursu. Symboliczny początek budowy zaplanowano na 7 lipca 2014 roku.

¹⁴ Choć w ostatnich miesiącach wspomina się o możliwości zwiększenia do 65 mld m³ (wypowiedź ministra energetyki Rosji Aleksandra Nowaka z października 2013), a nawet do 68 mld m³; <http://energo-news.ru/archives> (dostęp: 12.05.2014).

¹⁵ Wschodni Program Gazowy przewiduje realizację zarówno projektów wydobywczych, w szczególności zagospodarowanie złóż wschodniosyberyjskich i dalekowschodnich, budowę infrastruktury przesyłowej oraz realizację projektów LNG. Według planów Gazpromu z lutego 2013 roku ogólna suma inwestycji w ramach Programu to 60 mld USD. Przy okazji podpisania kontraktu prezydent Putin oświadczył, że całość inwestycji (infrastruktura i eksploatacja złóż) wyniesie po obu stronach łącznie ok. 70 mld USD.

¹⁶ Uwzględniając to, że dostawy powinny rozpocząć się w ciągu 4–5 lat, Gazprom będzie zmuszony inwestować w infrastrukturę średnio ok. 11,2–14 mld USD rocznie.

¹⁷ Газпром подтвердил согласование аванса по газовому контракту с CNPC в объеме \$25 млрд, <http://itar-tass.com/ekonomika/1208491> (dostęp: 31.05.2014).

¹⁸ Szczegóły dotyczące warunków przedpłaty są aktualnie przedmiotem konsultacji. Газпром приступит к строительству газопровода Сила Сибири в ноябре, <http://www.vedomosti.ru/companies/news/14256191/gazpromu-malo-trub> (dostęp: 12.05.2014).

nizowanym 25 lutego 2014 roku posiedzeniu rządowej komisji ds. sektora paliwowo-energetycznego omawiano – na wniosek Rosnefti i Irkuckiej Kompanii Naftowej – kwestię zapewnienia dostępu do gazociągu Siła Syberii nie tylko Gazpromowi, ale także tzw. niezależnym producentom gazu¹⁹. Oficjalnie postulat przyznania im prawa do eksportu systemem rurociągowym surowca pochodzącego ze złóż znajdujących się w Syberii Wschodniej i na Dalekim Wschodzie zgłosił 4 czerwca, podczas posiedzenia prezydenckiej komisji ds. sektora paliwowo-energetycznego jej sekretarz – prezes Rosnefti Igor Sieczin²⁰.

Jest bardzo prawdopodobne, że plany Rosnefti zakończą się sukcesem. Władimir Putin nie tylko nie wyraził sprzeciwu wobec zgłoszonego w trakcie dyskusji postulatu Igora Sieczina (do-

Rosneft' i Novatek mogą uzyskać prawo eksportu gazu systemem rurociągowym.

tychczas publicznie wielokrotnie Putin podkreślał konieczność zachowania monopolu Gazpromu na eksport gazu systemem rurociągowym), ale opowiedział się za koniecznością ustanowienia równych „reguł gry” dla wszystkich uczestników rynku. Ponadto już wcześniej rosyjski minister energetyki oświadczył, że rosyjscy tzw. niezależni producenci gazu mogliby potencjalnie dostarczać do nowego rurociągu do 25 mld m³ gazu, w tym 18–20 mld m³ sama Rosneft'. Ewentualny sukces Rosnefti będzie jednak przede wszystkim wynikiem coraz silniejszej pozycji Igora Sieczina w rosyjskiej elicie polityczno-biznesowej. Przykładem skutecznego lobbingu rosyjskiego koncernu naftowego (wspólnie

z Novatekiem) jest przyjęta w listopadzie 2013 roku ustawa ograniczająca monopol eksportowy Gazpromu (uzyskanie przez wybranych tzw. niezależnych producentów prawa do eksportu gazu w formie skroplonej). Ponadto Rosneft', deklarując zwiększenie aktywności w sektorze gazu, sukcesywnie przejmuje kolejne aktywa rosyjskich firm gazowych. Łączne zapasy gazowych złóż Rosnefti w regionie Syberii Wschodniej obejmują ok. 1 bln m³ gazu (przede wszystkim złoża jurubczeno-tochomskie – 387 mld m³ gazu oraz sriedniebotuobińskie – 115 mld m³ gazu, które będzie wspólnie eksploatowane przez Rosneft' i CNPC). Niewykluczone, że w obliczu niemożności dostarczenia przez Gazprom odpowiedniej ilości surowca w pierwszym okresie realizacji kontraktu, wypełnienie zobowiązań umożliwią dostawy gazu pochodzącego ze złóż Rosnefti (technicznie jest to możliwe, choć ze względu na znaczące oddalenie niektórych złóż od planowanej trasy Siły Syberii – m.in. należącego do Rosnefti złoża jurubczeno-tochomskiego – wymagać będzie znaczących nakładów). Dodatkowym czynnikiem wzmacniającym pozycję tzw. niezależnych producentów gazu są ich dotychczasowe rezultaty współpracy bilateralnej z Chinami: dynamiczny rozwój współpracy naftowej Rosnefti z CNPC i Sinopec oraz bilans współpracy gazowej Novateku z CNPC (20% udział chińskiego koncernu w projekcie Jamał-LNG, realizowanym przez Novatek wspólnie z francuskim koncernem Total). Niebagatelne znaczenie może mieć także wzrost pozycji Giennadija Timczenki, który od niedawna szefuje rosyjsko-chińskiej radzie biznesu i przez samego prezydenta Putina przedstawiany był podczas ostatniej wizyty w Szanghaju jako główna osoba ze strony Rosji ds. współpracy z Chinami²¹.

¹⁹ Газпром попросили потесниться, <http://www.kommersant.ru/doc/2425211> (dostęp: 10.05.2014).

²⁰ Заседание комиссии по вопросам стратегии развития ТЭК и экологической безопасности, <http://kremlin.ru/news/45831> (dostęp: 5.06.2014).

²¹ Роснефти тесно в России, *Ведомости*, 23.05.2014; Китай предложил Тимченко доли в СПГ терминалах, <http://www.vedomosti.ru/companies/news/26841581/kitaj-predlagaet-timchenko-doli-v-spg-terminalah-i> (dostęp: 29.05.2014).

Perspektywy Gazpromu na chińskim rynku gazowym

Uruchomienie dostaw rosyjskiego gazu do Chin wpisuje się w długofalowy trend, jakim jest systematyczny wzrost popytu gazowego na rynku chińskim. Według danych publikowanych w World Energy Outlook 2013 poziom konsumpcji gazu w Chinach wzrośnie ze 132 mld m³ w 2011 roku do 529 mld m³ w 2035 roku. Systematycznie też rosnąć będzie potencjał importowy Chin: z 55,9 mld m³ w 2013 roku do 212 mld m³ w 2035 roku.

Konsumpcja, produkcja własna i gazowy potencjał importowy Chin (w mld m³)

	1990	2011	2012	2013	2020	2025	2030	2035
Konsumpcja	15	132	147,1	176,5	307	396	470	529
Produkcja	15	103	108	120,9	178	218	266	317
Import	-	29	39,1	55,6	129	178	204	212

Opracowanie własne na podstawie: World Energy Outlook 2013

Uwzględniając jednak wzrost produkcji własnej, kontrakty importowe zawarte z państwami Azji Centralnej (z Turkmenistanem zawarto we wrześniu 2013 roku kolejną umowę o zwiększeniu dostaw do 65 mld m³ rocznie), dynamiczną rozbudowę terminali regazyfikacyjnych z myślą o imporcie LNG²², trudno oczekiwać, by w perspektywie najbliższej dekady strona chińska zainteresowana była realizacją z Rosją innych – poza wschodnim – projektów rurociągowych²³. Oznacza to, że osiągnięcie przez Gazprom deklarowanego celu, jakim jest uczynienie z Chin rynku gazu²⁴ porównywalnego z europejskim, wydaje się obecnie nierealne. Po pierwsze, wielkość zakontraktowanych dostaw (38 mld m³) jest nieporównywalna z eksportem na rynek europejski (161,5 mld m³ w 2013 roku łącznie z Turcją). Zna-

²² Obecnie działa w Chinach 9 terminali o łącznym potencjale ok. 46 mld m³, a w latach 2014–2015 planowane jest oddanie do użytku kolejnych 4 o łącznej mocy ok. 16,5 mld m³.

²³ Przy okazji podpisania kontraktu prezydent Putin zapowiedział powrót do rozmów o budowie gazociągu szlakiem zachodnim z Ałtaju do Sinciangi.

²⁴ Wielokrotnie zapowiadane przez prezesa Gazpromu Aleksieja Millera.

czenie kierunku chińskiego dla Rosji może się co prawda zwiększyć w przypadku realizacji rosyjskich projektów LNG (dodatkowe ok. 41 mld m³ gazu w wariantcie optymalnym, ok. 80 mld m³ w wariantcie optymistycznym); wymagałoby to

Chiński rynek gazowy nie stanie się dla Gazpromu realną alternatywą wobec dostaw dla Europy.

jednak narzucenia szybkiego tempa prac oraz uzyskania gwarancji inwestycji, umożliwiających osiągnięcie maksymalnych mocy produkcyjnych, co wydaje się obecnie mało prawdopodobne. Po drugie, trudne może się okazać uzyskanie oczekiwanej pozycji na rynkach gazowych Chin czy innych krajów azjatyckich. O ile w Europie Rosja ma już ugruntowaną pozycję na rynku dostawcy gazu, wynikającą z kilkudziesięciu lat współpracy gazowej, o tyle na rynku chińskim (czy innych rynkach azjatyckich) oczekiwany status będzie musiała wywalczyć, rywalizując w warunkach ostrej konkurencji z tak znaczącymi eksporterami gazu skroplonego jak Katar, Australia, Malezja czy Indonezja, a w perspektywie kilku lat być może również USA.

Znaczenie kontraktu dla Rosji

Zawarcie kontraktu ma dla Rosji obecnie znaczenie przede wszystkim polityczne. Po pierwsze, stanowi realizację deklarowanego od wielu lat strategicznego celu, jakim jest dywersyfikacja kierunków eksportu gazu. Po drugie, w obliczu narastających wyzwań na rynku europejskim (wyzwania regulacyjne na czele z pakietami liberalizującymi unijny rynek gazowy; ewentualne negatywne konsekwencje postępowania antymonopolowego; spodziewana w dłuższej perspektywie intensyfikacja państw UE w zakresie zmniejszania zależności od dostaw rosyjskiego gazu), Rosja będzie próbowała wykorzystać zawarty kontrakt jako

element wzmocnienia pozycji w rozmowach z UE. 30-letni kontrakt z CNPC będzie z pewnością wykorzystywany jako argument przeciwko pojawiającej się w Europie Zachodniej krytyce zawierania kontraktów długoterminowych.

W rzeczywistości jednak skuteczność politycznego wykorzystania zawartego kontraktu będzie niewielka. Początek eksportu gazu na chiński rynek systemem rurociągowym nie będzie alternatywą dla kierunku europejskiego – nie tylko ze względu na dysproporcje wielkości sprzedawanego surowca, ale przede wszystkim ze względu na niemożność przekierowywania ewentualnych dostaw gazu systemem rurociągowym z Europy do Azji. Poza tym niska cena dostaw rosyjskiego gazu do Chin może zostać wykorzystana przez odbiorców europejskich do tego, by domagać się od Gazpromu kolejnych obniżek cen.

Trudne do jednoznacznego oszacowania są natomiast długoterminowe skutki ekonomiczne kontraktu. Problemem jest tu przede wszystkim brak pełnych danych dotyczących formuły cenowej oraz informacji o ewentual-

nym zwiększeniu zaangażowania CNPC w rosyjskim sektorze wydobywczym. Z doniesień medialnych pojawiających się przy okazji ostatnich rund negocjacyjnych wynikało, że strona chińska uzależniała zgodę na podpisanie kontraktu od uzyskania korzystnych warunków inwestowania w złoża gazowe należące do Gazpromu (na początku kwietnia, podczas kolejnej rundy negocjacyjnej Rosjanie zaoferowali stronie chińskiej możliwość inwestycji w następujące złoża znajdujące się w Jakucji: wierchniewiluczańskie – 139,6 mld m³, srednietiungskie – 102,7 mld m³, sobołoch-niedźielińskie – 156,2 mld m³ oraz taas-juriachskie – 64,03 mld m³ gazu). Nieustalone są także warunki, na jakich CNPC gotowa jest udzielić Gazpromowi przedpłat umożliwiających finansowanie kosztownych inwestycji. Zawarty kontrakt, jakkolwiek jest kolejnym krokiem w zakresie intensyfikacji współpracy gospodarczej rosyjsko-chińskiej, w praktyce pogłębia jej asymetryczny charakter, przekształcając systematycznie rosyjskiego partnera w energetycznego wasala Chin.

MAPA

Wschodniosyberyjskie i dalekowschodnie złoża i infrastruktura gazowa

REDAKCJA MERYTORYCZNA: Adam Eberhardt,

Marek Menkiszak

REDAKCJA: Katarzyna Kazimierska, Anna Łabuszewska

SKŁAD: Bohdan Wędrychowski

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa

tel.: +48 | 22 | 525 80 00,

fax: +48 | 22 | 525 80 40

**Opinie wyrażone przez autorów analiz nie przedstawiają
oficjalnego stanowiska władz RP**

Zapraszamy na naszą stronę: www.osw.waw.pl